

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 13 juli 2021

Mål nr

Ö 5090-20

PARTER

Klagande

Justitiekanslern
Box 2308
103 17 Stockholm

Motpart

ES

Ombud: TN

SAKEN

Överklagande av beslut i disciplinärende

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Sveriges advokatsamfunds disciplinnämnds beslut 2020-08-20 i ärende
D-2019/1277 och D-2019/1948

Disciplinnämndens beslut

se Bilaga

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avvisar ESs yrkande om att disciplinpåföljden ska upphävas eller mildras.

Högsta domstolen beslutar att ES ska uteslutas ur Sveriges Advokatsamfund.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

Justitiekanslern har yrkat att Högsta domstolen ska utesluta ES ur samfundet.

ES har motsatt sig att Justitiekanslerns överklagande bifalls. Han har för egen del yrkat att den disciplinpåföljd som har ålagts honom ska upphävas eller mildras.

Justitiekanslern har överlämnat åt Högsta domstolen att avgöra om ESs yrkande kan prövas. Om yrkandet prövas, har Justitiekanslern motsatt sig att påföljden upphävs eller mildras.

Advokatsamfundet har yttrat sig.

SKÄL

Frågorna i Högsta domstolen

1. Högsta domstolen ska ta ställning till om det yrkande som ES har framställt kan prövas. Högsta domstolen ska vidare pröva om omständigheterna är sådana att ES ska uteslutas ur Advokatsamfundet.

Bakgrund

Inledning

2. Sveriges Advokatsamfunds disciplinnämnd har den 20 augusti 2020 tilldelat ES en varning och ålagt honom att betala en straffavgift till samfundet med 50 000 kr. Beslutet har fattats med stöd av 8 kap. 7 § andra och tredje styckena rättegångsbalken.

3. Beslutet grundas på anmälningar mot ES om att han i två fall har brutit mot god advokatsed genom att handla i strid med de restriktioner som har meddelats hans klienter.

Anmälningarna mot ES

4. Det första fallet gällde en klient, MA, som var misstänkt för grovt olaga hot, olovlig befatning med explosiva varor, grovt brott, och förberedelse till allmänfarlig ödeläggelse. De påstådda brotten hade enligt åklagaren begåtts den 1–2 november 2018. Klienten var häktad med restriktioner på grund av att det fanns risk för att han och andra personer skulle anpassa sina berättelser efter varandra på ett oriktigt sätt om de fick ha kontakt. ES var medveten om restriktionsbeslutet.

5. MA berättade för ES att han hade sovit över hos en bekant, NL, vid tidpunkten för de aktuella brotten och att han alltså hade alibi. ES kontaktade NL; vid ett samtal i november eller december 2018 berättade han att hans klient sagt sig ha sovit över hos NL natten mellan den 1 och 2 november 2018. ESs kontakt med NL skedde innan polisen kom i kontakt med honom. NL berättade i förhör att ES tagit kontakt med honom och bland annat lämnat den aktuella informationen.

6. Åtal väcktes sedermera mot MA för bland annat försök till mord. NL hördes som vittne och berättade att MA hade sovit över hos honom den

aktuella natten. Tingsrätten ansåg att dessa uppgifter hade ett mycket lågt bevisvärde, bland annat mot bakgrund av att NL hade lämnat sina uppgifter först sedan han fått information från ES om vad hans klient hade sagt.

7. I det andra fallet var klienten, FP, häktad med restriktioner, misstänkt för grovt bedrägeri, näringspenningtvätt, grovt brott, och grovt bokföringsbrott. Klienten fick inte ha några kontakter med omvärlden, förutom övervakade besök av sin fru, LP, och sina barn. ES kände till beslutet om restriktioner.

8. FP hade en enskild firma, som drevs av HE. Firman försattes i konkurs. Konkursförvaltaren gjorde en anmälan om grovt bokföringsbrott. Under den utredningen kom det fram att LP fått 420 000 kr inbetalat till sitt konto från HE. Förundersökning pågick i fråga om betalningarna till LP. FP hade varit ombud för sin hustru i dessa frågor innan han blev frihetsberövad.

9. Konkursförvaltaren framförde återvinningskrav mot LP avseende del av det belopp som betalats in på hennes konto. LP bemötte kraven skriftligen. Det framkom att ES upprättat ett dokument i augusti 2019 som LP skickat till konkursförvaltaren. I handlingen anförde hon att hennes man hade vidtagit transaktioner på hennes konto utan att hon känt till det och att hon hade fått information om det från honom. Hon lämnade också annan information som ska ha kommit från hennes man under den tid han var häktad. LP anmälde sedermera sin man för förskingring rörande transaktioner på hennes konto. Enligt anmälan hade hon från ES fått handlingar som gällde transaktionerna.

Skälen för disciplinnämndens beslut

10. Disciplinnämnden har funnit att ES vid två tillfällen under relativt kort tid gjort sig skyldig till allvarliga brott mot god advokatsed i form av handlande i strid med restriktioner som hade meddelats klienterna. Enligt nämnden har kontakterna med LP framstått som särskilt allvarliga. Nämnden

har konstaterat att restriktionsbrott normalt utgör ett mycket grovt åsidosättande av god advokatsed.

11. När det gäller frågan om ES bör uteslutas ur samfundet har nämnden konstaterat att han inte tidigare har varit föremål för någon disciplinär åtgärd och att det inte finns fog för slutsatsen att han handlat med avsikt att försöka påverka någon utredning mot klienterna. Hans handlande framstår enligt nämnden mera som en följd av en mycket allvarlig felbedömning. Även med beaktande av att ES också handlat i strid med reglerna om intressekonflikt i kontakterna med LP och att hans kontakt med det presumtiva vittnet NL fått negativa konsekvenser för MA, kan omständigheterna inte anses synnerligen försvårande. ES ska enligt nämnden därför inte uteslutas utan tilldelas en varning och högsta straffavgift.

Ramen för prövningen i Högsta domstolen

12. I 8 kap. 8 § rättegångsbalken regleras vilka av disciplinnämndens beslut som får överklagas till Högsta domstolen. Av bestämmelserna framgår att den som har uteslutits ur Advokatsamfundet får överklaga beslutet. Vidare får Justitiekanslern överklaga beslut om uteslutning, varning eller erinran liksom beslut om straffavgift. Paragrafen ger alltså inte utrymme för den som har tilldelats någon annan disciplinär påföljd än uteslutning att föra talan mot ett sådant beslut.

13. ES har gjort gällande att den begränsning i rätten att överklaga som följer av rättegångsbalken är oförenlig med rätten till en rättvis rättegång i artikel 6 i Europakonventionen och den rätt till domstolsprövning som konventionen ger.

14. Enligt artikel 6 har var och en rätt till en rättvis och offentlig förhandling vid prövning av hans eller hennes civila rättigheter eller en anklagelse om brott.

15. Ett ärende i disciplinnämnden kan innefatta en prövning av advokatens civila rättigheter och alltså aktualisera en tillämpning av bestämmelserna om domstolsprövning i artikel 6. Så är fallet om ett disciplinärt förfarande innebär att advokatens yrkesutövning står på spel i den mening som avses i Europadomstolens praxis (jfr Europadomstolens dom i målet *H. v. Belgium*, 30 November 1987, Series A no. 127-B).

16. ES tilldelades en varning och ålades att betala en straffavgift. Förfarandet vid disciplinnämnden har därmed inte inneburit att hans yrkesutövning stått på spel i den mening som avses i Europadomstolens praxis. Den aktuella prövningen avser inte heller en anklagelse om brott. Han har därför inte haft rätt att överklaga nämndens beslut.

17. Att Justitiekanslern har överklagat beslutet och yrkat att han ska uteslutas ur samfundet innebär visserligen att ESs yrkesutövning nu står på spel. Det förfarande i Högsta domstolen som följer på överklagandet tillgodoser emellertid rätten till en domstolsprövning.

18. Det utesluter inte att Högsta domstolen inom ramen för ett överklagande av Justitiekanslern kan pröva om en varning eller straffavgift ska kvarstå eller mildras, när det finns extraordinära skäl (jfr "Advokaten och dröjsmålsröntgen" NJA 2003 s. 403 och "Erinran mot boutredningsman" NJA 2007 s. 82). Omständigheterna är dock inte sådana i detta fall. Frågan om ES skulle ha tilldelats varning och straffavgift kan alltså inte prövas i detta mål.

19. ESs yrkande om att disciplinpåföljden ska upphävas eller mildras ska därför avvisas.

Målet i Högsta domstolen

20. Målet har avgjorts efter föredragning av handlingarna och muntligt förhör.

21. Justitiekanslern har bland annat framhållit enrumsprivilegiets centrala betydelse och anfört att missbruk av detta privilegium normalt sett utgör ett mycket allvarligt åsidosättande av god advokatsed. Justitiekanslern har också ifrågasatt om ESs agerande – att i två fall handla i strid med för klienterna meddelade restriktioner – utgör följder av felbedömningar från hans sida.

22. ES har anfört att han inte har åsidosatt sina plikter som advokat.

23. När det gäller hans kontakter med vittnet i det första ärendet har han bland annat pekat på den rätt som en försvarare har att själv vidta utredningsåtgärder och att det innebär att advokaten också får och ska kontakta tänkbara vittnen om det behövs. Med hänvisning till att tidpunkten för det aktuella brottet var offentlig har han också ifrågasatt om det kan vara förenligt med hans grundläggande yttrandefrihet att kraftigt inskränka hans rätt att meddela någon redan offentliga uppgifter.

24. När det gäller det andra ärendet har ES anfört att hans åtgärder inte till någon del rörde de brottsmisstankar som klienten var häktad för och att det därför inte förelåg några restriktioner i den delen. Ett beslut om restriktioner får inte användas för att skydda andra utredningar än dem som domstolen har tagit ställning till i sitt beslut om tillstånd till restriktioner. Han hade också frågat åklagaren om det fanns några ytterligare brottsmisstankar som riktades mot klienten och fått ett nekande svar. Han har alltså inte haft uppsåt att kringgå några restriktioner.

Den rättsliga regleringen

Advokatens uppdrag och disciplinära ingripanden mot en advokat

25. Enligt 8 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken ska en advokat i sin verksamhet redbart och nitiskt utföra de uppdrag som anförtrotts henne eller honom och iaktta god advokatsed. Det framgår av 21 kap. 7 § att en försvarare med nit och omsorg ska tillvarata den misstänktes rätt och i detta syfte verka för sakens rätta belysning.

26. I 8 kap. 7 § första stycket finns bestämmelser om disciplinära ingripanden när en advokat uppsåtligen gör orätt i verksamheten eller annars förfar oredligt. I sådana fall ska utslutning som huvudregel ske. Om omständigheterna är mildrande, får advokaten i stället tilldelas en varning. I paragrafens andra stycke regleras de fall då en advokat annars åsidosätter sina plikter. Advokaten får då tilldelas en varning eller erinran eller, om omständigheterna är synnerligen försvårande, utslutas ur samfundet. Om det finns särskilda skäl får en varning förenas med en straffavgift om lägst 1 000 och högst 50 000 kr. Det framgår av paragrafens tredje stycke.

Restriktioner och enrumsprivilegiet

27. Om rätten beslutar att häkta någon, förordnar att någon ska kvarbli i häkte eller medger förlängning av tiden för att väcka åtal, ska den samtidigt på begäran av åklagaren pröva om den häktades kontakter med omvärlden ska få inskränkas. Från och med den 1 juli 2021 ska rätten inte längre pröva om ett generellt tillstånd till restriktioner ska meddelas, utan i stället om ett tillstånd till restriktioner av visst slag ska meddelas. Tillstånd får meddelas endast om det finns risk för att den misstänkte undanröjer bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning. (Se 24 kap. 5 a § rättegångsbalken i dess lydelse före den 1 juli 2021, jfr 24 kap. 5 a § rättegångsbalken i dess lydelse enligt SFS 2021:285.)

28. Det är åklagaren som agerar inom ramen för ett beslutat tillstånd och som ska avgöra vilka faktiska inskränkningar som ska beslutas och vilka lättnader eller undantag som kan medges (se 6 kap. 1–3 §§ häkteslagen, 2010:611, jfr prop. 2019/20:129 s. 56). En prövning görs i varje enskilt fall om en viss kontakt ska tillåtas. Lättnader kan medges av åklagaren, t.ex. genom att vissa telefonsamtal tillåts och att brev vidarebefordras efter granskning.

29. Den som är gripen, anhållen eller häktad har i princip utan undantag rätt att träffa sin försvarare, förutsatt att försvararen är en advokat. Om den misstänkte har rätt att träffa sin försvarare, ska det få ske i enrum. (Se 21 kap. 5 och 9 §§ rättegångsbalken.)

Närmare om enrumsprivilegiet och god advokatsed

30. En offentlig försvarares möjlighet att få tala i enrum med sin klient är av stor betydelse, framför allt för klienten. Därigenom får klienten möjlighet att kommunicera med någon som ovillkorligen står på hans eller hennes sida. Rättigheten är också viktig för att advokaten på bästa sätt ska kunna fullgöra sitt uppdrag. (Jfr ”Restriktioner och faxmeddelanden” NJA 1991 s. 293.)

31. Den som är offentlig försvarare för en person som ålagts restriktioner måste vara mycket försiktig när det gäller att åta sig uppdrag för den häktades räkning vid sidan av det som innefattas i försvararuppdraget.

32. När det gäller förmedling av information från en häktad med restriktioner till någon utomstående är utgångspunkten att det kan ske enbart efter kontakt med åklagaren. Uppgifter kan dock lämnas vidare när det är uppenbart att uppgifterna är harmlösa och inte kan leda till att brottsutredningen försvåras. (Jfr ”Restriktioner och faxmeddelanden”.) Det är inte förenligt med god advokatsed att förmedla information från en klient som är häktad med restriktioner i andra fall än när det rör uppenbart harmlösa uppgifter. Allvaret i

överträdelsen ökar med risken för att förmedlingen av uppgifterna försvårar brottsutredningen.

33. Det finns dock inga begränsningar i en försvarares rätt att under förundersökning eller inför huvudförhandling vidta egna utredningar i arbetet med att förbereda försvaret av klienten. Det gäller också kontakter med personer som kan ha upplysningar av betydelse för utredningen och som kan komma att höras som vittnen. Sådana kontakter måste ske på ett sådant sätt att de uppgifter som vittnet lämnar inte förringas på grund av de förhållanden under vilka uppgifterna lämnats. (Jfr Styrelsen för Sveriges Advokatsamfunds vägledande uttalande angående försvarares rätt att vidta egen utredning eller vittnesförhör, 24 april 1998; jfr också Johan Eriksson, Handbok för försvarare, 2018, s. 30.) Som framgått av det ovan sagda kan en försvarare vid en sådan kontakt inte förmedla information till personen från en klient som är häktad med restriktioner (p. 32).

34. Det är av stor betydelse att förtroendet för advokater inte missbrukas av någon advokat. Missbruk av enrumsprivilegiet innebär ett åsidosättande av en för advokatverksamhet central regel och innebär en svår överträdelse av en advokats plikter. Det kan i förlängningen leda till negativa konsekvenser för frihetsberövade personer. (Jfr ”Information till medmisstänkt” NJA 2001 s. 535.)

Bedömningen i detta fall

35. ES har vid två tillfällen handlat i strid med restriktioner som hade meddelats hans klienter. ES kände till restriktionsbesluten. Hans agerande ska bedömas enligt 8 kap. 7 § andra stycket rättegångsbalken.

36. ES har i båda fallen missbrukat en central regel för advokatverksamheten, även om det i målet inte finns grund för slutsatsen att detta skett i syfte att påverka brottsutredningarna. Inte i något av fallen har det

varit fråga om att förmedla information som var uppenbart harmlös och inte kunde leda till att utredningen försvårades. Tvärtom var det i det första fallet fråga om just sådana uppgifter som restriktioner uppenbarligen avser att skydda; vad den misstänkte uppger om vad han gjorde vid tidpunkten för brotten. Även i det andra fallet var det uppgifter som inte var uppenbart harmlösa. Det rörde sig i stället om uppgifter som väl kunde ha kopplingar till misstankarna mot hans klient. ES, som har flera års erfarenhet som offentlig försvarare, måste i båda fallen ha insett att han handlade i strid med de meddelade restriktionerna.

37. ES har på ett allvarligt sätt åsidosatt god advokatsed. Överträdelser av det slag som han har gjort sig skyldig till riskerar att undergräva förtroendet för advokatkåren till nackdel för misstänkta och frihetsberövade personer.

38. Omständigheterna får anses vara synnerligen försvårande. ES ska därför uteslutas ur Advokatsamfundet.

I avgörandet har deltagit justitieråden Gudmund Toijer, Agneta Bäcklund (referent), Eric M. Runesson, Stefan Reimer och Cecilia Renfors
Föredragande har varit justitiesekreteraren Emelie Hansell